

Πλάτων και Διονύσιος αναδιαρθρώνουν το χρέος

Ο Διονύσιος πέρασε κακή νύχτα. Δεν ήταν από τον πρώιμο νοτιά με τη σκόνη της ερήμου από τη Λιβύη, που σου 'κοβε την ανάσα κι αποτελειώνει τα σπαρτά της Σικελίας, της ιερής γης της κόρης της Περσεφόνης. Ούτε είναι το φταίξιμο στις δύο συζύγους του, την Δωρίδα και την Αριστομάχη, με τις οποίες δειπνούσε ταυτόχρονα και κοιμόταν εναλλάξ. Μάτι δεν έκλεισε, όλο λογαριασμούς έκανε με το μυαλό του, μα δεν «έβγαине», δεν είχε αφήσει σάλιο στους πολίτες του με τη βαριά φορολογία, αλλά ήταν και πάλι αδύνατο ν' ανταποκριθεί το κράτος στις υποχρεώσεις του. Δεν θα αργούσε η μέρα να κηρύξει στάση πληρωμών και να καταρρεύσει η σοφή και ξακουστή σ' όλη τη Μεσόγειο τυραννία του. Φιλοξενεί εδώ και μια βδομάδα στις Συρακούσες το μεγάλο σοφό της Αθήνας, τον Πλάτωνα, που ήρθε εδώ, Θαργίλειο μήνα, λίγο πριν από το θέρος, για να δοκιμάσει την εφαρμογή της ιδανικής *Πολιτείας* στη δική του επικράτεια. Μαζί του ο Σπεύσιππος και ο Ξενοκράτης. Μεγάλη τιμή, να σκάσουν οι εχθροί του. Καλό και το γούρι. Ήρθε κατά σύμπτωση στις επτά του μήνα, τη μέρα των γενεθλίων του, τη μέρα καθώς λένε οι Δήλιοι, που γεννήθηκε ο Απόλλωνας. Χμ, αυτός ο φιλόσοφος διαφέρει από τους άλλους πλανόδιους δημαγωγούς που πλακώνουν στο νησί του και φουσκώνουν τα μυαλά των Συρακούσιων για βουλευτήρια και Δημοκρατία. Κι ακόμα χειρότερα για τον *επί γης αναδασμόν*, δηλαδή τον αναδασμό της γης και την παραχώρηση κτημάτων στους ακτήμονες. Δεν τον ανησυχεί

η ιδέα του Πλάτωνα να αποφασίζουν οι *φύλακες*, μια ολιγομελής ομάδα αρχόντων, γιατί ποιος απ' αυτούς θα δεχθεί την προϋπόθεση του φιλοσόφου να στερηθεί την περιουσία του και να ζει ασκητής, δίχως να φτιάξει οικογένεια, στην υπηρεσία της Πολιτείας; Κανείς από τους άρχοντες των Συρακουσών, αριστοκρατικούς ή δημοκρατικούς, γι' αυτό δεν αμφιβάλλει, οπότε όλη η εξουσία θα μείνει στα δικά του χέρια. Ωραίες οι ιδέες του για τους Νόμους και την Αρετή, αλλά μπορεί να του πει ο φιλόσοφος πού θα βρει λεφτά να επιδιορθώσει τα τείχη και να δώσει εφόδια στις τριήρεις του που διασχίζουν την Αδριατική και τα πέλαγα της Μεγάλης Ελλάδας; Το ταχύτερο είναι ανάγκη να ανακατασκευάσει το περιτείχισμα στην ακρόπολη των Συρακουσών, την Ορτυγία, που είναι κι η έδρα του και να συμπεριλάβει τις Επιπολές, το φυσικό οχυρό ύψωμα βορειοδυτικά στην οχύρωση της πόλης. Δεν πρέπει ούτε στιγμή να χαλαρώσει την πολεμική του επαγρύπνηση επειδή νίκησε προσωρινά τους Καρχηδόνιους. Ο στόλος τους είναι ακόμα στο λιμάνι της Μότυης και οι φρουρές τους στο Πάνορμο (Παλέρμο). Ούτε πρέπει να επιπτεύεται τις άλλες ελληνικές πόλεις της Σικελίας, φιλόδοξα φίδια παντού οι ηγέτες τους, ούτε πολύ περισσότερο τους άμυαλους, τους μεγαλομανείς Αθηναίους, που ενώ αδυνατούν να υποτάξουν τα περίχωρά τους θέλουν να κατακτήσουν τη Σικελία, την Καρχηδόνα, όλη τη δυτική Μεσόγειο. Λεφτά χρειάζεται, «Νόμους» έχει, «Νόμος» είναι ο ίδιος, ο γενικής αποδοχής σοφός, ο ποιητής, ο ρήτορας, ο νικηφόρος στρατηλάτης, εκείνος που κυβερνά με σιδερένιο χέρι αυτό τον επιπόλαιο και φαντασιόπληκτο λαό των Ελλήνων της Σικελίας, που χάνει τα μυαλά του με τις ρητορικές επιδείξεις, τα πανηγύρια, τα μεθύσια, τους μουσικούς και αθλητικούς αγώνες και τα θέατρα. Είπε «θέατρα» και θυμήθηκε ότι έχει μείνει στη μέση η κατασκευή του, αλλά προτεραιότητα έχει η υδροδότηση της πόλης. Εκεί είναι το αδύνατο σημείο της και ευτυχώς που δεν το σκέφτηκαν ακόμα οι Καρχηδόνιοι. Πρέπει να φτιάξει μέσα στα τείχη το υδραγωγείο και να μεταφέ-

ρει υπόγεια με πήλινους σωλήνες το νερό από του διαόλου τη μάνα. Λεφτά, λεφτά! Μέτραγε και ξαναμέτραγε τι περικοπές να κάνει στις δημόσιες δαπάνες. Και να κόψει τις επιχορηγήσεις και τα βραβεία στις κιθαρωδίες και στους αθλητικούς αγώνες, και να σταματήσει την άθλια πρακτική που εγκαινίασε ο τύραννος Γέλων με τις μεταγραφές των Ολυμπιονικών στις Συρακούσες, όπως συνέβη με τον Κροτωνιάτη Άστατο, και να καταργήσει τα συσσίτια στις θρησκευτικές γιορτές, πάλι τα χρέη του είναι πολλαπλάσια κι αδύνατη η αποπληρωμή τους. Παραμεγάλωσε το κράτος του, πολλοί οι κηφήνες κι όσοι ήταν κάποτε δραστήριοι στις καλλιέργειες, την κτηνοτροφία, την κεραμική, το εμπόριο και τη ναυτιλία έχασαν το κίνητρο της δουλειάς γιατί τους έπνιξε στους φόρους. Έφτασαν να θάβουν τη σοδειά τους με ασκιά, να σφάζουν τα ζωντανά τους, να πουλούν τα πλοία τους, να κλείνουν τις επιχειρήσεις τους, να σταματούν τις εξαγωγές τους. Ρευστότητα μηδέν. Οι φόροι πια δεν αυξάνουν τα έσοδα, υπακούουν στο νόμο της μειωμένης απόδοσης. Ρήμαξε τις τράπεζες ο ίδιος και το κράτος του με τα δανεικά κι αγύριστα. Πάνε και τα ναυτοδάνεια που στήριζαν την εμπορική και ναυτιλιακή κυριαρχία των Συρακουσών. Μόνη διέξοδος που του είχε απομείνει ήταν οι ληστρικές κατακτήσεις στο εξωτερικό, μα κι αυτές έχουν ένα όριο και βέβαια πολλά έξοδα. Ναι, ήταν σε αδιέξοδο, στα πρόθυρα της χρεωκοπίας, αλλά δεν είπε την αλήθεια στον Πλάτωνα και σήμερα το χάραμα που θα πάει να τον βρει ταλαντεύεται ακόμη αν θα του κάνει ή όχι κουβέντα με ειλικρίνεια, κι αν θα ζητήσει τη συμβουλή του. Χτυπά τώρα το κεφάλι του, αυτός ο δοξασμένος ηγεμόνας, για το αμέτρητο χρήμα και το χρόνο που ξόδεψε τόσα χρόνια με τους περιλάλητους συμβούλους που κουβαλούσε από όλες τις γωνίες του κόσμου για να εντυπωσιάσει τους Συρακούσιους που μεγαλοπιάνονταν, αλλά όλοι αυτοί οι «σοφοί» τον άφησαν παντελώς απληροφόρητο και ανέτοιμο μπροστά στην επερχόμενη οικονομική καταστροφή. Τούτος εδώ ο φιλόσοφος φαίνεται διαφορετικός, δεν μοιάζει αρπακτικό, όπως ο

Αρίστιππος που τον μάδησε, αλλά φοβάται να του αποκαλύψει την πραγματική οικονομική του κατάσταση για να μη διαρρεύσει στους ορκισμένους εχθρούς του και αναθαρρήσουν. Τι να του πει, ότι και το ταξίδι του από τον Πειραιά και τη φιλοξενία του στο νησί την «πούλησε» στον τελευταίο δανειστή του, τον άρχοντα Ιερίωνα; Πώς να μαρτυρήσει σ' ένα τόσο μεγάλο σοφό, ο οποίος τον έχει πρότυπο για τα πολιτειακά του πειράματα, ότι διέδωσε σαν χρησμό του Μαντείου της Δωδώνης πως όσες Συρακούσιες δεν δώσουν τα χρυσά κι αργυρά τους κοσμήματα και τα σκεύη για φύλαξη στά Κόρεια Ιερά θα μείνουν στείρες αυτές και οι κόρες τους και θα καταστραφούν οι σοδείες των οικογενειών τους; Να του πει ότι κατάσχεσε αυτό τον θησαυρό και τον περιφέρει κρυφά από Ιερό σε Ιερό της Κόρης και σ' όλα τα δημόσια κτήρια ώστε να φαίνεται πολλαπλάσιος και να καθησυχάσει τους δανειστές του πως έχει ισχυρό αποθεματικό για να τους αρπάξει ότι τους έχει απομείνει; Πώς να ομολογήσει σ' ένα Πλάτωνα ότι εκμεταλλεύτηκε ακόμα και τη Θεωρία του Αντιφώντα του σοφιστή, τον οποίο φιλοξένησε στο παρελθόν, ότι ο θεός ουδενός *δεΐται*, δηλαδή δεν στερείται τίποτα, για να πειθαναγκάσει την Ιέρεια του τεμένους των Θεσμοφόρων, του υπογείου Ιερού της Δήμητρας και της Κόρης να κάνει τα στραβά μάτια στην υπεξαίρεση του θησαυρού του ναού; Σκέφτεται, καθώς πλησιάζει με τη συνοδεία του το αρχοντικό του Ιερίωνα στην εξοχή, να πάει απέξω-απέξω τη συζήτηση για τα οικονομικά με τον Αθηναίο φιλόσοφο. Τον βρήκε ξύπνιο στην αυλή, κάτω από τον πλάτανο, να βουτά το παξιμάδι του στο ξινόγαλο. Πρώτος εκείνος του πρότεινε να περπατήσουν στα περιβόλια πριν πιάσει η ζέστη. Ευτυχώς, γιατί έτσι θα απέφυγαν και την επιτήρηση του «χορηγού», που θέλει να χώνει παντού τη μύτη του. Ο Πλάτων του πέταξε κάτι, αλλά δεν φάνηκε να ήταν καρφί για τις οικονομικές του δυσκολίες.

«Έχουν πρόβλημα τα σπαρτά σας ή έτσι μου φαίνεται;»

«Ναι, είχαμε ξηρασία φέτος στη Σικελία. Έχω όμως αποθέ-

ματα κι αν πιεστώ θα απαγορεύσω τις εξαγωγές των δημητριακών. Αν συμβεί αυτό, η τιμή του ψωμιού θα αυξηθεί στην Αθήνα».

Πολύ καλά. Η συζήτηση ήρθε ομαλά στο μόνο θέμα που απόφευγε να συζητήσει με το φιλόσοφο, στα οικονομικά. Άρχισαν να ανταλλάσσουν πληροφορίες για τις τιμές στις δύο πόλεις, Αθήνα και Συρακούσες. Πόσο κάνει ένα βόδι, πόσο το στάρι και το κρασί, πόσο ο σίδηρος;

Το Κοινό Νόμισμα και οι Ιερές Τράπεζες

Ο Πλάτων άρχισε να του εκθέτει τα πλεονεκτήματα του ισχυρού ανόθευτου νομίσματος κι αυτό δημιούργησε στον Διονύσιο μια ανησυχία για το πού το πάει.

«Η Συμπολιτεία των ελληνικών πόλεων της Σικελίας και όλης της Μεγάλης Ελλάδας υπό την ηγεσία των Συρακουσών θα είναι ανέφικτη δίχως κοινό σταθερό νόμισμα. Κοινό νόμισμα, κοινό νομισματοκοπείο, υπό κοινό έλεγχο από τους πρεσβευτές και τους νομισματοκόπους όλων των πόλεων. Η παραμικρή καχυποψία για την ποιότητα του νομίσματος μπορεί να τινάξει στον αέρα ακόμα και το πιο αξιόπιστο εγχείρημα Συμπολιτείας. Μη ξεχνάτε ότι η Αθήνα κατάφερε στις καλές εποχές της να διαθέτει το κοινό νόμισμα της Ελλάδας και όλου του κόσμου, το ασημένιο αττικό τετράδραχμο. Ακριβώς γι' αυτό, από τους παλαιούς χρόνους υπάρχει νόμος σύμφωνα με τον οποίο «εάν τις το νόμισμα διαφθείρει θάνατον την ζημίαν είναι». Τιμωρούνταν με θάνατο όχι μόνο ο κιβδηλοποιός αλλά και όποιος χωρίς εντολή της πολιτείας εξέδιδε νόμισμα, έστω και αντίγραφο ίδιας αξίας».

Ο Διονύσιος απέφυγε να σχολιάσει αυτή την απρόσκλητη ανάλυση του φιλόσοφου για το σταθερό νόμισμα. Θες να του έβαλε τίποτα ιδέες αυτό το καχύποπτο αρπακτικό ο Ιερών ή ο κουλτουριάρης ο Δίων, ο εικοσάχρονος αδελφός της γυναίκας του; Μα δεν έχει μιλήσει γι' αυτά τα λεπτά ζητήματα ούτε με τον επι-

πόλαιο κι άσωτο γιο του Διονύσιο τον νεότερο, που κουρδίζεται να τον διαδεχθεί στην τυραννία. Καλύτερα να γυρίσει αλλού τη συζήτηση.

«Σκέφτομαι ότι δεν έχω ακούσει ακόμα τις ιδέες σας για τους κανόνες δανειοδότησης».

Ο Πλάτων πήρε αμέσως αυστηρή έκφραση.

«Στους *Νόμους* ζητώ ρητώς να απαγορευτούν τα έντοκα δάνεια. Τόκος θα είναι μόνο η ευγνωμοσύνη των δανειζομένων προς τους δανειστές τους».

Ο Διονύσιος εξεπλάγη. Να που εξασφάλισε ένα τέλειο άλλο-θι έναντι των δανειστών του που, θεωρητικώς τουλάχιστον, τους έχει δώσει πολλές χιλιάδες τόκους και πανωτόκια.

«Στην Αθήνα όμως δεν έχει γίνει αποδεκτό αυτό το μέτρο; Έτσι δεν είναι; Ίσως θα είμαι ο πρώτος στους Έλληνες που θα το υλοποιήσω. Μηδέν τόκος!».

Ο Πλάτων τον κοίταξε με θαυμασμό κι ευγνωμοσύνη, σίγουρος τώρα πια ότι οι ιδέες του δεν θα μείνουν στο νεφέλωμα των εξιδανικεύσεων και θ' αρχίσει να οικοδομείται στις Συρακούσες ο υπαρκτός πλατωνισμός.

«Δυστυχώς, στην Αθήνα το ύψος του επιτοκίου καθορίζεται αυθαίρετα, υποτίθεται ανάλογα με το μέγεθος των κινδύνων που διατρέχει ο δανειστής να χάσει το κεφάλαιό του. Στα ναυτοδάνεια το ύψος των επιτοκίων είναι πλέον αστρονομικό και κινδυνεύεις να βουλιάξεις στα χρέη πριν ναυαγήσεις στη θάλασσα».

«Αν δεν πληρώσεις τα δάνεια σου κατάσχουν οι τράπεζες ως εγγύηση τα σπίτια και τα χωράφια σου;»

«Όχι, γιατί στην Αθήνα τραπεζίτες είναι οι μέτοικοι με υπαλλήλους δούλους και όλοι αυτοί στερούνται του δικαιώματος της ακίνητης περιουσίας. Γι' αυτό ακριβώς το επιτόκιο των δανείων είναι υψηλό, 12% και πάνω, ενώ των καταθέσεων μόλις πλησιάζει το 10%. Αρκετοί προτιμούν να παραχωρούν τα χρήματα και τα κοσμήματα τους στα Ιερά για φύλαξη, παλαιότερα δίχως τόκο, αλλά τώρα πλέον κι εκεί καθιερώθηκε ο τόκος των καταθέσεων».

«Λάθος, λάθος, τα ιερά ανήκουν στο δήμο και είναι αισχρό να πληρώνουν τόκους», σχολίασε με ένοχο ύφος ο Διονύσιος.

«Ακούς εκεί *Ιερές Τράπεζες!* Παρακμή! Ευτυχώς που δεν ζει ο Σόλων να δει πού κατάντησε η πόλις στην οποία εφάρμοσε τη *σεισάχθεια*, την απαλλαγή από τα βάρη των δανείων και τη δουλεία που συνεπαγόταν η αδυναμία του δανειζομένου να ξεπληρώσει το χρέος του».

Το πρόσωπο του Διονυσίου έλαμψε. Ο μεγαλύτερος δανειζόμενος σ' όλη τη Σικελία και τη Μεγάλη Ελλάδα ήταν ο ίδιος και το καταχρεωμένο κράτος του. Συγκράτησε όμως τον ενθουσιασμό του και ζητούσε, τάχα αθώα, πρόσθετες πληροφορίες για το πώς επινοήθηκε η *σεισάχθεια*.

«Ο Σόλων είχε προσκαλέσει στην Αθήνα για σύμβουλό του τον Κρήτα Επιμενίδη, ένα θεόπνευστο άνθρωπο που μερικοί επίποια τον θεωρούν μάντη-προφήτη. Ε, αυτός ο Κρης διατύπωσε την ιδέα της *σεισάχθειας* μ' ένα θρησκευτικό τόνο, γεγονός που την έκανε γενικά αποδεκτή για τη σωτηρία των Αθηνών. Είναι αυτός που διατύπωσε το φιλοσοφικό χρησμό “όλοι οι Κρήτες είναι ψεύτες”. Σύντομα θα ολοκληρώσω ένα έργο για το βίο και τη σοφία του».

«Χμ, τέτοιους συμβούλους χρειάζομαι κι όχι τους επιδειξιμανείς και άπληστους ξενόφερτους», σκέφθηκε ο τύραννος αλλά συνέχισε να διεγείρει το φιλόσοφο με πρόσθετες ερωτήσεις για το επίμαχο ζήτημα της υπερχρέωσης.

Η χρεωκοπία και η έκδοση προσωρινού κίβδηλου νομίσματος

«Μέχρι τώρα συζητούμε για τα δάνεια ιδιωτών. Τι γίνεται όμως στην Αθήνα αν το κράτος είναι υπερχρεωμένο κι αδυνατεί ν' ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις προς τους δανειστές του;»

«Όταν οι πόλεις-κράτη της Αθηναϊκής Συμμαχίας καταλήγουν σ' αυτό το σημείο του ξεπεσμού λόγω πολέμων, εμφύλιων

συρράξεων ή φαύλης διαχείρισης των κυβερνώντων, προσφεύγουν στον έσχατο δανειστή, στο θησαυροφυλάκιο του Ιερού του Απόλλωνα στη Δήλο. Εκεί έχουν κατατεθεί και οι εισφορές των μελών της Συμμαχίας, όπως τις έχουν ορίσει οι Αθηναίοι. Τα χρεωκοπημένα κράτη “δανείζονται” από το Ιερό με την υποχρέωση να τα επιστρέψουν με ένα ορισμένο χρονοδιάγραμμα συν τους συμφωνημένους τόκους υπό την επιτήρηση των εκπροσώπων της Συμμαχίας. Έχει συμβεί να αθετήσουν τις υποχρεώσεις τους και να ζητήσουν αναδιάρθρωση του χρέους τους με χρονικό αναπρογραμματισμό της αποπληρωμής και ενδεχόμενη έκπτωση στους συσσωρευμένους τόκους. Αυτή η ταπεινωτική εξέλιξη μειώνει το πολιτικό βάρος της χρεωκοπημένης πόλης-κράτους στη Συμμαχία, η οποία τίθεται πλέον υπό αυστηρή επιτήρηση και χάνει την ελευθερία των κινήσεών της».

Ο Διονύσιος, που είχε καταχραστεί τους θησαυρούς όλων των Ιερών, πήγε για μια στιγμή να ενθουσιαστεί, αλλά τότε μόλις άρχισε να υποπτεύεται σε τι λούκι τον οδηγούσε ο Αθηναίος φιλόσοφος με την ιδεώδη συνομοσπονδία που ονειρευόταν στη Σικελία. Δηλαδή θα βάλει συνεταίρους και επιτηρητές στο νομισματοκοπείο, το Κοινό Ταμείο και στις *Ιερές Τράπεζες* τους λυσσαμένους για εξουσία μωροφιλόδοξους του Τάραντα, του Κρότωνα, του Μεταπόντιου, του Ταυρομενίου, της Ημέρας, που γέννησε τον ποιητή Στησίχορο, του Σελινούντα, των χαλκιδικών πόλεων, της Νάξου, της Κατάνης και των Λεοντίνων, ιδιαίτερα των φαντασμένων Λεοντίνων, που έχουν πάρει πολύ ψηλά τον αμανέ επειδή ήταν πατρίδα του Γοργία; Πρέπει να βρει ένα τρόπο να βάλει διακριτικά χαλινάρι στο φιλόσοφο, να μην αρχίζει να ξεφουρνίζει τέτοιες επικίνδυνες ιδέες στις δημόσιες διαλέξεις του. Όμως ο Πλάτων με κεκτημένη ταχύτητα συνέχιζε να αφηγείται την παρακμή της Αθήνας σαν να δίκαιε από μακριά τους συμπατριώτες του και αυτή τη φορά πράγματι σόκαρε τον Διονύσιο.

«Οι Αθηναίοι δεν απέφυγαν το χειρότερο. Έφθασαν σε στάση πληρωμών όταν εξαντλήθηκαν τα αποθέματά τους σε άργυ-

ρο κι ήταν αδύνατο πλέον να εκδώσουν αργυρά νομίσματα. Έκοψαν τότε με απόφαση του Δήμου χάλκινα αντίγραφα, που διά νόμου τα ανήγγειλαν ως ίσης αγοραστικής αξίας και έτσι δόθηκε ρευστότητα στο σύστημα των συναλλαγών. Δηλαδή το κράτος έγινε κιβδηλοποιός, αλλά οφείλω να ομολογήσω ότι αυτή η άθλια πράξη είχε αίσιο τέλος».

Ο Διονύσιος έσπευσε να δείξει τον ενθουσιασμό του, αλλά τον επανέφερε ο φιλόσοφος στην πραγματικότητα.

«Το εγχείρημα πέτυχε γιατί η Αθήνα ανέλαβε την υποχρέωση σε τακτό χρονικό διάστημα, όταν σταθεροποιηθούν τα δημόσια οικονομικά, να αποσύρει τα χάλκινα και να τα ανταλλάξει με αργυρά ίσης ονομαστικής αξίας. Έτσι δεν χάθηκε η εμπιστοσύνη, δεν υπήρξε πανικός και ο κόσμος κατέβαλε φόρους και αγόραζε εμπορεύματα με το προσωρινό κίβδηλο νόμισμα, έναντι της θετικής προσδοκίας ισόποσων αργυρών νομισμάτων. Μιλάμε για χρήση προσωρινού και μόνο νομίσματος. Σου υπενθυμίζω τη σκηνή από το έργο του Αριστοφάνη *Εκκλησιαζούσαι*, όπου ένας σταφυλοπαραγωγός φορτωμένος με χάλκινα νομίσματα πάει στην αγορά ν' αγοράσει αλεύρι και απελπισμένος περιγράφει ως εξής την εμπειρία του. «Πήγα ο έρμος να πάρω αλεύρι στην αγορά. Όμως όταν άνοιξα τη σακούλα μου, ο ντελάλης άρχισε να φωνάζει: τέρμα τα χάλκινα, κανείς να μη δέχεται μπακίρια στις συναλλαγές! Απ' αυτή τη στιγμή και μπρος μόνο το ασήμι περνά!»

Ο Διονύσιος τώρα πλέον δεν άκουγε το φιλόσοφο. Είχε βυθιστεί στα δικά του σχέδια, έκανε τους δικούς του συνδυασμούς κι ευχαριστούσε σιωπηλά τον Αθηναίο σοφό για τις ιδέες που ακούσια του είχε εμπνεύσει. Εκείνη τη στιγμή κατέφθανε και ο ανήσυχος «Χορηγός», ο Ιερίων, που τους οδήγησε για ξεκούραση στην κοντινότερη πηγή, καθώς ο ήλιος του Θαργίλειου μήνα ψήλωνε και ο καταραμένος νοτιάς έκαιγε τα χωράφια.

Ο Πλάτων χαλάρωνε και είχε όρεξη για χαριτολογήματα και ακριτομυθίες. Έμαθε αρκετά για την οικογένεια και τα παιδικά χρόνια του Γοργία. Πρώτη φορά πληροφορήθηκε ότι είχε προ-

σκληθεί ο Πρωταγόρας να διαμορφώσει το νομικό καθεστώς των Θουρίων μετά την καταστροφή της Σύβαρης από τους Κροτωνιάτες. Διασκέδασε με τα ανέκδοτα από την επίσκεψη του Αντιφώντα. Έμαθε για τις γαλιφιές του Αρίστιππου, που κατόντησε διασκεδαστής του Διονυσίου για να του αρπάξει ασήμι. Ο Ιερίων, ο «Χορηγός», παραπονέθηκε έντονα για τις προκαταλήψεις των Αθηναίων προς τις Συρακούσες, επειδή τους θεωρούν αποικία της Κορίνθου. «Εσείς μας σπρώξατε στους Σπαρτιάτες και στη συμμαχία με τους Ιλλυρίους», επέμενε.

«Λεφτά υπάρχουν»: Η μία δραχμή δύο

Το ενδιαφέρον του Διονυσίου για την επίσκεψη του Πλάτωνα είχε εξασθενήσει. Είναι χαρακτηριστικό ότι ανέθεσε στο γιο του και στον Δίωνα να συνοδεύουν το φιλόσοφο στις συνομιλίες που διοργάνωνε με τους πυθαγόρειους της Δυτικής Ελλάδας. Οι προτεραιότητές του είχαν μεταβληθεί. Δεν είναι καιρός τώρα για φιλοσοφία και εξιδανικευμένες πολιτείες. Ήταν πια τόσο ανυπόμονος να βάλει σε εφαρμογή το σχέδιο που είχε σκαρφιστεί, ώστε έβλεπε περίπου σαν εμπόδιο την παρουσία του διάσημου προσκεκλημένου στις Συρακούσες. Ο Πλάτων, συνοδευόμενος από τον Διονύσιο τον νεότερο και τον Δίωνα, που μια μέρα θα γίνει αγαπημένος μαθητής του στην Ακαδημία, επισκέφθηκε τον κρατήρα της Αίτνας, εκεί που βούτηξε ο Εμπεδοκλής. Έμεινε σε φιλοσοφική περισυλλογή μερικές μέρες στο Άδρανο, την πόλη που οικοδομούσε ο Διονύσιος στους πρόποδες της Αίτνας για να μη γίνεται η περιοχή ορμητήριο των αντιπάλων του. Επίσης έδινε διαλέξεις σ' όλες τις πόλεις και συγκέντρωνε τα βιβλία των πυθαγόρειων της Δυτικής Ελλάδας.

Καθώς περνούσαν οι μέρες η διάθεση του Διονυσίου σκοτεινίαζε απέναντι στο φιλόσοφο. Την μια, οι σπιούννοι του μετέφεραν όπως ήθελαν υποτιθέμενες δηλώσεις του φιλόσοφου, την

άλλη, τον ενημέρωναν για αδικαιολόγητες κοινωνικές συναναστροφές του με παράγοντες των Συρακουσών που αυτός με χίλια βάσανα και με όλα τα μέσα είχε καταφέρει να εξουδετερώσει. Τον παραξένευε και η αδιαφορία του για το γυναικείο φύλο και μάλιστα για τις τρεις όμορφες κόρες του με τα «σωκρατικά» ονόματα Δικαιοσύνη, Σωφροσύνη και Αρετή. Ναι, ο δίγαμος Διονύσιος αποφάσισε να παντρεύει τον θείο Δίωνα με την ανιψιά και σ' αυτά δεν σήκωνε καμία αντίρρηση. Τον έπιασε ακόμα λύσσα επειδή και δικοί του άνθρωποι άρχιζαν να θαυμάζουν τον φιλόσοφο. Φως φανάρι ήταν ερωτευμένος κιόλας με τον Δίωνα, τον οποίο ο τύραννος προόριζε γαμπρό του για την κόρη του Αρετή. Το χειρότερο, ο Πλάτωνας απέφευγε επιδεικτικά να υμνήσει τα ποιήματά του ούτε καν την τραγωδία του *Έκτορος Λύτρα* που πήρε το πρώτο βραβείο στο διαγωνισμό της Αθήνας. Το ποτήρι ξεχείλισε όταν ενώπιον της ελίτ των Συρακουσών ο φιλόσοφος έκανε την υπονομευτική δήλωση: «Το καλύτερο δεν είναι ό,τι συμφέρει τον τύραννο, αν αυτός δεν υπερέχει στην αρετή». Οι συκοφαντικοί κύκλοι στο περιβάλλον, που ανταγωνίζονταν για το αφτί του τυράννου, είχαν καταφέρει να διεγείρουν την αρρωστημένη και ωμή καχυποψία του. Ο φιλόσοφος ήταν πλέον προγραμμαμένος. Καθώς βλέπουμε να τον αποχαιρετούν με τιμές στο λιμάνι, είναι αδύνατο να υποθέσουμε ότι ο πανούργος Διονύσιος έδωσε εντολή στον Σπαρτιάτη Πόλλη μόλις ξανοιχτούν στο πέλαγος να συλλάβουν τον Πλάτωνα και να τον πουλήσουν δούλο, όπως και συνέβη αργότερα στην Αίγινα. Δεν πρόλαβε καν να σαλπάρει η τριήρης με το φιλόσοφο κι άρχισε μια ύποπτη διασπορά φημών σ' όλη την πόλη. Κάποιοι εμπιστευτικά διέρρευσαν ότι οι Καρχηδόνιοι ετοιμάζουν επίθεση. Άλλοι μιλούσαν για προδοτική συνωμοσία σε εξέλιξη. Οι εχθροί της πόλης, ακούστηκε, βάζουν σε κυκλοφορία κίβδηλα νομίσματα για να υπονομεύσουν την οικονομία της. Βρέθηκαν μάλιστα εδώ κι εκεί νομίσματα από κασσίτερο, ακριβή αντίγραφα των ασημένιων της πόλης. Μια μεγάλη φωτιά στις αποθήκες του λιμανιού μεγέθυσε το φόβο και τον πα-

νικό. Οι τριήρεις των Συρακουσών εγκατέλειψαν τις ανοιχτές θάλασσες και περιέπλεαν σε αμυντική διάταξη κοντά στο λιμάνι και στις ακτές του νησιού. Έγιναν οι πρώτες συλλήψεις και οι σχετικές ανακρίσεις για τους κιβδηλοποιούς. Κρατούνται και δύο επιφανείς παράγοντες. Οι άνθρωποι του Διονυσίου καλούσαν τον λαό σε επαγρύπνηση για τη σωτηρία των Συρακουσών. «Αυτή η δραχμή είναι δική σας!» Το φάντασμα των κιβδηλοποιών πλανιέται πάνω από την πόλη. Ο Διονύσιος παρέμενε ανιγματικά σιωπηλός κι αυτή η στάση πολλαπλασίαζε τις ανησυχίες για μια μεγάλη ακαθόριστη απειλή. Νομίσματα κασσίτερου εμφανίστηκαν και στις αγορές του Τάραντα αλλά και του καρχηδονικού Πάνορμου. Έπειτα από δέκα ημέρες οι ντεσάλντρες ανακοίνωναν στην αγορά και σ' όλους τους δημόσιους χώρους τη διαταγή του τυράννου Διονυσίου προς όλους τους κατοίκους της επικράτειας των Συρακουσών να παραδώσουν εντός μιας εβδομάδας στο κράτος όλα τα νομίσματα που έχουν στην κατοχή τους για να καταγραφούν, να ελεγχθούν από το νομισματοσκόπο και στη συνέχεια να επιστραφούν στους δικαιούχους τους. Όποιος παραβεί τη διαταγή θα τιμωρείται με την ποινή του θανάτου. Μέρα νύχτα δούλευαν οι πρέσες στο νομισματοκοπείο του Διονυσίου και μεταμόρφωναν τη μια δραχμή σε δύο, μαρκάροντας τον αριθμό 2 πάνω στον αριθμό 1! Η ποσότητα του χρήματος σε κυκλοφορία αυξήθηκε αυτόματα κατά 100%! Διπλή κίνηση. Ο Διονύσιος με το παραπανήσιο χρήμα πλήρωσε τα «γραμμάτια» του στους Συρακούσιους πιστωτές του με μονομερή και βίαια αναδιάρθρωση του χρέους του και ταυτόχρονα υποτίμησε με μιας το νόμισμα κατά 100%! Διπλασιασμός της προσφοράς χρήματος!

«Λεφτά υπάρχουν», ψιθύρισε με νόημα στον έντρομο Ιερώννα, ο σοφός, ο ποιητής και πανούργος στρατηγός Διονύσιος των Συρακουσών. «Λεφτά υπάρχουν», αν εσύ έχεις στην απόλυτη κυριαρχία στη μηχανή που τα κόβει. «Λεφτά» με τα οποία μπορείς ακόμα και να «αποπληρώσεις» το χρέος σου με πληθωριστικό

χρήμα, αν βέβαια είναι εσωτερικό χρέος, όπως του τυράννου των Συρακουσών. «Λεφτά υπάρχουν» τότε, έστω κι αν το τίμημα είναι βαρύ.

«Είναι επίσημη κλεψιά», «είναι ληστεία», διαμαρτύρονταν οι δανειστές του Διονυσίου, αλλά δεν το τράβηξαν παραπάνω γιατί μαζί με τα λεφτά τους ίσως έχαναν και το κεφάλι τους.

Η Έβδομη Αίσθηση μας μετέτρεψε σε ωτακουστές της συνομιλίας ανάμεσα στον Πλάτωνα και τον Διονύσιο των Συρακουσών. Ίσως οι δύο σοφοί της Αρχαιότητας δεν υπέθεσαν πόσο επικαιρη θα ήταν η συζήτησή τους είκοσι ή είκοσι τρεις και είκοσι τέσσερις αιώνες μετά, σ' ένα βέβαια ριζικά μετασχηματισμένο οικονομικό περιβάλλον, καπιταλιστικό.

Πρώτον, ο Διονύσιος μας εισάγει στη σχέση προσφοράς χρήματος και πληθωρισμού. Μπορούμε να υποθέσουμε βάσιμα τις συνέπειες του νομισματικού του πραξικοπήματος. Πανικός και αβεβαιότητα στην αγορά, αποφυγή των συναλλαγών με χρήμα, φυγή του χρήματος, αύξη αγορά, ραγδαία αύξηση της τιμής των εισαγόμενων αγαθών, πτώση της παραγωγής, οπότε σε συνθήκες διπλασιασμού του χρήματος ο πληθωρισμός θα πρέπει να πήρε διαστάσεις χιονοστιβάδας. Σε μια στατική οικονομία όπως αυτή της δουλοκτητικής περιόδου, δίχως ανενεργό δυναμικό, με εξαντλημένες μάλιστα τις παραγωγικές της δυνάμεις, η απότομη νομισματική επέκταση μοιραία προκάλεσε υπερπληθωρισμό. Τι συμβαίνει όμως σε μια δυναμική καπιταλιστική οικονομία; Αν πιστέψουμε τον Μίλτον Φρήντμαν, «ο πληθωρισμός παντού και πάντα είναι ένα νομισματικό φαινόμενο». Αυτό είναι σωστό. Δεν υπάρχει υπερπληθωρισμός δίχως νομισματική υπερέκταση ή κατάσχευση της συναλλαγματικής αξίας ενός νομίσματος. Το έχουμε δει το έργο άπειρες φορές. Ωστόσο ποτέ δεν υπονόησε νομίζω ο Φρήντμαν το αντίθετο, ότι δηλαδή κάθε αύξηση της προσφοράς χρήματος, παντού και πάντα, οδηγεί μοιραία σε πληθωρισμό, όταν βέβαια έχουμε ανενεργό παραγωγικό δυναμικό, κατάσχευση της ζήτησης και μεγάλη ανεργία. Αν το «κόβω» ή «τυ-

πώνω» ή δημιουργώ «ηλεκτρονικό» χρήμα και το ρίχνω στην αγορά, για να πυροδοτήσει τη δυναμική της παραγωγής και της ανάπτυξης, μπορεί να δημιουργήσει πρόσθετη πραγματική αξία που καλύπτει τη συμβολική ονομαστική αξία αυτής της νομισματικής επέκτασης, τότε υπό ορισμένες προϋποθέσεις γίνεται κατορθωτός ο έλεγχος του πληθωρισμού. Αυτές οι προϋποθέσεις δεν υπήρχαν στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης, που γνώρισε πληθωρισμό 20-25%. Ωστόσο, τα πληθωριστικά λεφτά στη φουσκωμένη τσέπη των πολιτών τροφοδοτούσαν τη Money Illusion, την Ψευδαίσθηση του Χρήματος!

Το ερώτημα είναι συγκεκριμένο πάντα: πότε, σε ποια οικονομία, πόση προσφορά, μέχρι πότε χρησιμοποιείς το νομισματικό διεγερτικό; Πότε το ανακαλείς; Δεν είναι εύκολη η απάντηση και συνήθως τα δράματα του πληθωρισμού ή του αποπληθωρισμού συνδέονταν με το «πολύ νωρίς - πολύ αργά» της νομισματικής και δημοσιονομικής επέκτασης.

Δεύτερον, ο Διονύσιος και οι Αθηναίοι μας εισάγουν στην οικονομική στρατηγική (!) της νόθευσης του μεταλλικού νομίσματος, η οποία θα επαναληφθεί πολλές φορές στη νεότερη ιστορία. Επί Ερρίκου 8ου και του διαδόχου του Έντουαρντ 6ου στην Βρετανία η λίρα έχασε σε μια πενταετία το 83% του ασημιού της. Οι μοναρχίες του 16ου, 17ου και 18ου αιώνα έκαναν κατάχρηση αυτής της μεθόδου. Οι αυτοκρατορίες του 19ου αιώνα, ιδιαίτερα όσες ένοπλακησαν σε πολέμους, μείωσαν το ασήμι στο νόμισμα τους από 60-85%! Η οθωμανική Τουρκία έφτασε το 83-85% και το εμπόριο της υποτελούς Κρήτης γνώρισε πολύ καλά τις συνέπειες.

*Τρίτον, ο Διονύσιος εισήγαγε τον λεγόμενο *seigniorage tax*, δηλαδή τον αναγκαστικό φόρο κατά την κοπή του νομίσματος ή, να το πούμε διαφορετικά, τα έσοδα των κυβερνήσεων από τη διαφορά της ονομαστικής αξίας με την πραγματική αξία του νομίσματος.*

Δεν χρεωκοπείς με χρέος στο δικό σου νόμισμα

Τέταρτον, ο Διονύσιος και οι Αθηναίοι μας διδάσκουν ότι μπορείς να αποφύγεις τη χρεωκοπία αν δανείζεσαι σε δικό σου νόμισμα. Τότε δύσκολα χρεωκοπείς τυπικά, αφού δανείζεσαι από το «τυπογραφείο» σου! Αυτό ισχύει σήμερα για τις ΗΠΑ και τη Βρετανία, που δανείζονται στο δικό τους νόμισμα και δεν αλλάζει πολλά πράγματα το γεγονός ότι ένα σχετικά μικρό μέρος του αμερικανικού χρέους βρίσκεται κυρίως στα χέρια Κινέζων και Γιαπωνέζων. Αντίθετα χώρες που χρεοκόπησαν πρόσφατα, όπως η Αργεντινή και η Ταϊλάνδη, ή προσέγγισαν στην χρεωκοπία όπως η Ελλάδα δανείστηκαν αντίστοιχα σε δολάριο, γιεν και ευρώ. Το σχήμα τα «λεφτά υπάρχουν», σε ακροδεξιές, δεξιές, σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές παραλλαγές, είναι ακούσια ένας απόηχος της κυρίαρχης σήμερα αμερικανικής ακαδημαϊκής σκέψης, νεοκείνσιανής ή μονεταριστικής, με Νόμπελ ή χωρίς, αλλά για τα δεδομένα της Ελλάδας όλα αυτά αποτελούσαν εν μέσω κρίσης τα voodoo economics.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και ηγέτης αριστερού κόμματος αποκάλεσε «παραμύθι για δράκους» τον κίνδυνο χρεωκοπίας της Ελλάδας, κι αν σκαλίσεις ακόμα κι εκεί την υποδηλούμενη λογική, δεν είναι άλλη από την αμερικανική liberal συμβουλευτική! Τόση πια αριστερή εμπιστοσύνη στην ικανότητα του καπιταλισμού να αποφεύγει τις κρίσεις, κουφαίνεσαι!

Τελικά το σχήμα «Λεφτά υπάρχουν» διά του τυπογραφείου πήρε έμμεσα και ευρωπαϊκό χρώμα, αφού η έντρομη από το φόβο του ντόμινο Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα παραμέρισε το δογματισμό της και δέχεται να προσφέρει ευρώ στις Τράπεζες έναντι «χαρτούρας» κρατικών ομολόγων, που κατατάσσονται από τις αμετανόητες αγορές ακόμα και στην κατηγορία junk bonds. «Τα λεφτά υπάρχουν!» Τυπώνουμε χρήμα έναντι ομολόγων!

Πέμπτον, η υπερχρέωση του κράτος των Συρακουσών μας

υπενθυμίζει από το βάθος της ιστορίας ότι η άκριτη δημοσιονομική επέκταση δεν εξασφαλίζει πάντα την οικονομική ανάπτυξη και ο πολλαπλασιαστής της δημόσιας δαπάνης, όταν αυτή περάσει το όριο συναγερμού, από θετικός γίνεται αρνητικός. Στην περίπτωση αυτή δεν μετρά μόνο το απόλυτο ποσοστό δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ. Το κρίσιμο είναι αν το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους είναι βιώσιμο ή όχι σε σχέση με το ύψος των επιτοκίων και τους όρους αποπληρωμής. Ωστόσο η ιστορία μας διδάσκει πως όταν μια χώρα περάσει το κατώφλι του 100% δημοσίου χρέους/ΑΕΠ πέφτει ο δυνητικός ρυθμός ανάπτυξης της, μπλοκάρεται η αύξηση της παραγωγικότητας, καταρρέει η καταναγαστικότητα, πολλαπλασιάζονται τα βάρη στις νέες γενιές και υπονομεύεται η κοινωνική συνοχή. Η ελληνική τραγωδία διαψεύδει τα voodoo economics, που με ανίερο τρόπο αποδίδονται στον Κέινς. Η αμερικανόπνευστη σκέψη, προοδευτική ή συντηρητική, υποτιμά εύλογα και το διαγενεακό βάρος, γιατί τα εγγόνια των σημερινών Αμερικανών θα πληρώνουν τόκους μέσω της φορολογίας στα εγγόνια των Αμερικανών κατόχων ομολόγων, ενώ τα δικά μας εγγόνια θα καταβάλλουν δυσβάστακτους τόκους στα εγγόνια των ξένων κατόχων των ελληνικών ομολόγων!

Έκτον, Η περίπτωση του Διονυσίου και της Αθηναϊκής Συμμαχίας μας προειδοποιεί για τη διαφορετική διαχείριση της χρεωκοπίας και της στάσης των πληρωμών ανάλογα αν το χρέος είναι κυρίως εσωτερικό ή εξωτερικό. Αν ο Διονύσιος είχε δανειστεί έστω κι από τους συμμάχους των Συρακουσών, τους Σπαρτιάτες, θα έβλεπε τις τριήρεις και τα στρατεύματά τους να καταφθάνουν στη Σικελία, όπως είδε τις βρετανικές κανονιοφόρους η Αίγυπτος το 1882 και η Κωνσταντινούπολη στη χρεωκοπία της Τουρκίας το 1876 ή η Βενεζουέλα τις αμερικανικές κανονιοφόρους στα μέσα της δεκαετίας του 1890 ή η Αϊτή στα 1915! Σήμερα μπορούμε να υποθέσουμε ότι εξέπνευσε η οικονομική διπλωματία των κανονιοφόρων. Ωστόσο υπάρχουν στην εποχή μας άλλα μέσα πειθαναγκασμού, αν βέβαια μια χώρα θέλει να ξαναβγει στις αγορές

για να δανειστεί φθηνά. Η κυβέρνηση των μπολσεβίκων του Λένιν αρνήθηκε το 1918 να αποπληρώσει τα πολεμικά χρέη της τσαρικής Ρωσίας, αλλά όταν 69 χρόνια μετά αποφάσισε να δανειστεί από τις αγορές υποχρεώθηκε σε αναδιάρθρωση του παλαιού χρέους και μερική αποπληρωμή του – η πανίσχυρη ακόμα τότε υπερδύναμη! Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο συνήθως διαμεσολαβεί μεταξύ των πιστωτών και της υπό χρεωκοπία χώρας το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Δεν είναι δίχως διαπραγματευτική δύναμη σ' αυτή τη διαμεσολάβηση η υπερχρεωμένη χώρα, αφού μία ενδεχόμενη ανοιχτή χρεωκοπία της μπορεί να γίνει μεταδοτική και να κλονίσει τη παγκόσμια οικονομική σταθερότητα. Ο φόβος ότι η ελληνική τραγωδία μπορούσε να εξελιχθεί σε επιδημία στο Νότο της ευρωζώνης και να σχηματιστεί μια ατομική χρηματοπιστωτική βόμβα πολλαπλάσια της Lehman Brothers οδήγησε στη συμφωνία της Τρόικας - Δ.Ν.Τ., ευρωγκρούπ, Ε.Κ.Τ. με την Ελλάδα για τη συνέχιση υπό όρους του δανεισμού της. Στην εποχή μας υπάρχει η τάση να αποφεύγεται η επαναδιαπραγμάτευση-αναδιάρθρωση του χρέους με ανοιχτή χρεωκοπία, μερική ή ολική, και δείχνεται προτίμηση στο χρονικό αναπρογραμματισμό του χρέους με επιμήκυνση της περιόδου αποπληρωμής και συμφωνία για τα επιτόκια, κάτω βέβαια από τα αντίστοιχα της αγοράς.

Έβδομον, η αποσύνδεση του νομίσματος από μια πραγματική αξία, όπως συνέβη με τα προσωρινά μπακιρένια νομίσματα των Αθηναίων, «άνοιξε» (!) το δρόμο στον 20ό αιώνα για τη γενίκευση του καθαρά χάρτινου χρήματος, ιδιαίτερα μετά την απόφαση της Κυβέρνησης Νίξον τον Δεκαπενταύγουστο του 1971 να κλείσει οριστικά το παράθυρο της μετατροπής του δολαρίου σε χρυσό. Το χρήμα 5.000 χρόνια μετά την επινόησή του αποσυνδέεται οριστικά από οποιαδήποτε φυσική αξία –χρυσό, άργυρο, γη, σκλάβους, αλάτι και ζώα– και γίνεται ένα αφηρημένο σύμβολο εμπιστοσύνης σε μια κυβέρνηση ή σε μια κεντρική τράπεζα, όπως στην Ευρωπαϊκή. Η μοναδική δύναμη του δολαρίου για παράδειγμα βρί-

σκεται στην εμπιστοσύνη για το μέγεθος, τη δυναμική και τις προοπτικές της αμερικανικής οικονομίας. Η πλήρης απομάγευσή του χρήματος, αφού θεωρητικά τυπώνει όσο θες, αποτελεί μια ιστορικής σημασίας μεταβολή στην παγκόσμια οικονομία. Κι όμως τότε είδαμε την αποσύνδεση από τον χρυσό απλώς σαν ένα τέχνασμα του Νίξον για να χρηματοδοτήσει με πληθωρικό χρήμα τον πόλεμο στο Βιετνάμ και τα κοινωνικά προγράμματα της Great Society. Τίποτα δεν θα ήταν πλέον το ίδιο στις χρηματοοικονομικές λειτουργίες του παγκόσμιου καπιταλισμού. Η επινόηση από τους Αθηναίους προσωρινού χάλκινου νομίσματος δίπλα στο κανονικό αργυρό, με αναφορά όμως σε αυτό, προανήγγειλε, είκοσι πέντε αιώνες πριν, τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσεις εν μέσω κρίσης διαδικασίες «διπλού νομίσματος», όπως έκανε ο Ρούζβελτ με τα προσωρινά banknotes ή όπως σήμερα μερικές χώρες ή πολιτείες στις ΗΠΑ, όπως η Καλιφόρνια, που προσφεύγουν στο σύστημα IOU, στο γραπτό αποδεικτικό αναγνώρισης χρέους, για να καλύψουν με προσωρινό «χαρτί» τις πληρωμές τους ελλείψει κανονικού ρευστού. Θεωρητικά τουλάχιστον υπήρχε η δυνατότητα η Ελλάδα να χρησιμοποιούσε, κάτω υπό ορισμένες συνθήκες, προσωρινό δεύτερο «νόμισμα», δηλαδή ένα «ομόλογο» καθαρά για εσωτερικές συναλλαγές και πληρωμές στο δημόσιο, ώστε να δώσει πρόσθετη ρευστότητα στο σύστημα,. Το ρίσκο της διολίσθησης είναι βέβαια προφανές.

Καλού κακού η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ή το Ευρωπαϊκό Ταμείο «Διάσωσης» ας μελετήσουν τη μέθοδο του Διονυσίου στις δραχμές, για να συγκεντρώσουν, με διαγωνισμό βέβαια κι όχι επί ποινή θανάτου, όλα τα ελληνικά ομόλογα και ας εφαρμόσουν με σύνεση την αρχή της συνυπευθυνότητας των πιστωτών στο διακανονισμό του ελληνικού χρέους!

Η ασύλληπτη επινοητικότητα των Ελλήνων οξύνει την Έβδομη Αίσθηση, ακόμα και στα σύγχρονα οικονομικά!

Ξεχάσαμε όμως τον Πλάτωνα να βγαίνει στο σφυρί στην αγορά της Αίγινας. Εκεί θα πουλιόταν δούλος αν ο πλούσιος Κυρη-

ναίος Αννίκερις δεν τον εξαγόραζε έναντι τριάντα μινων. Ωστόσο, ο φιλόσοφος δεν έβαλε μυαλό από το πάθημά του με τον Διονύσιο, τον πρεσβύτερο, θα ξαναπάει ακόμα δυο φορές στις Συρακούσες και θα μπλέξει άσχημα σε ολέθριο τρίγωνο στην αιματηρή αντιμαχία του μαθητή του Δίωνα με τον τύραννο Διονύσιο, τον νεότερο, η οποία έμελλε να αφανίσει τις Συρακούσες μέχρι να καταφθάσει ο Τιμολέοντας, ο εκπρόσωπος της μητροπόλης, της Κορίνθου, που γκρέμισε τις τυραννίες, νίκησε τους Καρχηδόνιους και αναγέννησε τον ελληνισμό της Σικελίας.

«Χριστιανική πίστη»: Η ορθολογική επιλογή στην αναγκαστική μας προσθαλάσσωση

Είμαστε στην επινίκια πανηγυρική πτήση. Οι επιβάτες της πρώτης θέσης έχουν χάσει τα μυαλά τους. Ο κόσμος όλος είναι δικός τους. Στο κάτω-κάτω αυτές τις διακριτές θέσεις της κατέκτησαν, δεν τους χαρίστηκαν. Ο πιλότος υπόσχεται ένα ξεκούραστο και δωρεάν ταξίδι σ' οποιονδήποτε προορισμό, ακόμα και πολύ μακρινό, καταπράσινο, εξωτικό. Έτσι κι αλλιώς η εταιρεία του είναι η μόνη που δικαιούται να πετά, όλες οι άλλες έχουν χρεωκοπήσει κι εγκατέλειψαν στα αεροδρόμια τους ατυχείς επιβάτες τους με το εισιτήριο στο χέρι. Η ευτυχισμένη ατμόσφαιρα είναι μεταδοτική. Οι επιβάτες της τουριστικής θέσης κάνουν τα δικά τους όνειρα, δεν είναι και λίγο να ταξιδεύεις σ' αυτή την πτήση. Όπως και να το κάνουμε είναι αναβάθμιση κοινωνική. Ένας τύπος όμως, ανήσυχος σαν τη μύγα μέσα στο γάλα, κάτι προσπαθεί να φωνάξει, κανείς δεν του δίνει σημασία, θα 'ναι κανένας προβληματικός, ίσως φοβάται το αεροπλάνο. Το πλήρωμα μοιράζει ποτά, οι επιβάτες της πρώτης και της business class έχουν σηκωθεί όρθιοι, τσουγκρίζουν τα ποτήρια τους και αλληλοσυγχαίρονται, η ευφορία έχει κορυφωθεί. αλλά ο μυστηριος τύπος φαίνεται να τα 'χει παίξει και βγάξει μια κραυγή «Προσδεθείτε! Προσευχηθείτε!». Κι ύστερα πιο δυνατά «Ε, πιλότε, πού πας;». Οι πιο πολλοί μειδιούν, έπεσαν σε θρησκόληπτο υστερικό. Δεν έχουν διανύσει ούτε το ένα όγδοο της διαδρομής όταν τρία πολεμικά, απ' ό,τι βλέπω δύο Eurofighter κι ένα F16, έχουν πλαι-